

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ ЩУРАТА

(Епічно-інтерпретаційний контекст)

Василь Щурат (1871-1948) відомий нашій громадськості як літературознавець, історик літератури, фольклорист, перекладач, поет. У кожній з ділянок науки, в якій він працював, учений створив праці неперехідної вартості. Крім того, з його ім'ям пов'язана діяльність таємного українського університету (1921-1925), НТШ. Університет цей був виявом протесту проти польської окупації Галичини і свідчив, що ідеї визволення і прагнення до незалежності живі в народі.

Літературознавчі та перекладознавчі зацікавлення В.Щурата розгорнулися надзвичайно широко – від письменства Київської Русі до актуальних проблем сучасного йому літературного життя. Вчений прагнув якнайповніше охопити джерела досліджуваних явищ, показати їх генезис, зв'язок з духовною атмосферою і культурним рівнем своєї епохи, потребами народу, висвітлити взаємозв'язки і взаємовпливи культур різних народів.

Окремий розділ в перекладацькій спадщині В.Щурата становлять переспів “Слова про похід Ігоря” та переклад “Пісні про Роланда”. Вони є одними з найкращих в українській літературі.

Легкість, мелодійність віршів, художня простота, вірність духові оригіналу – це їх достоїнства.

“Слову про похід Ігоря” присвячені його текстологічний коментар до власного ж перекладу цього твору (Львів, 1907, 1918), статті “З Гуцульщини” до “Слова о полку Ігоревім”, “Вид Пліснеська в Слові о полку Ігоревім”. Скільки тут цікавих спостережень, свіжих думок, суджень, особливо там, де вчений намагається по-своєму підійти до пояснення ряду так званих “темних місць” твору, використовуючи фольклорний, етнографічний, діалектно-лінгвістичний і красназавчий матеріал з західноукраїнських земель. Дивно, що наступні і сучасні імениті дослідники і

коментатори “Слова” без достатньої серйозності поставилися до результатів вивчення цієї пам’ятки В.Щуратом або зовсім залишають її поза увагою.

Ми хочемо розглянути лише певні спільні і відмінні риси між “Словом про похід Ігоря” та “Піснею про Роланда”. Джерело схожості є не лише спільне для всієї Європи середньовічне середовище, але й спільний у багатьох аспектах світогляд українського та французького народів, осівших на грані європейсько-християнського – з одного боку, і азійсько-мусульманського світів – з другого.

В такій граничній геополітичній зоні постійної боротьби проти безупинного штурму чужих світів Україна та Франція здобули собі належне місце в історії. Подібні історичні і геополітичні умови вплинули на формування певних спільних духовних прикмет, героїчні настанови до життя. У літературі цей світогляд обох народів викристалізувався в їхніх епосах – “Слові о полку Ігоревім” (далі “Слово”) і “Пісні про Роланда” (далі “Пісня”). Вони є важливими не лише через їхню літературну вартість, але й тому, що ці твори завершують певний етап духовного формування на світанку двох націй. Крім того, названі твори уже вміщують низку основних елементів національного профілю, які супроводжуватимуть обидва народи крізь їхню історію впродовж століть.

Є погодження серед науковців, що роком появи “Слова” є 1187 рік, а “Пісні” – 1100 рік.

Питання авторства поем вказують на можливі паралелі, які випливають з відомих історико-літературних даних і порівняльного аналізу самих текстів. Ці твори зароджувались в усній народній традиції. Перш, ніж вони були записані, літературно оброблені, усні тексти змінювалися, збагачувалися новими ідеями та епізодами, варіювали. У процесі багатовікового усного побутування сформувалися характерні риси поезики героїчного епосу. Відносно авторів цих поем можна робити лише певні припущення.

Можна стверджувати, що обидва автори або самі походили з прикордонної смуги (з маврами у випадку Франції і половцями у випадку України), або були докладно ознайомлені з обставинами, які там існували.

Треба згадати, що в період існування Каролінгської держави значна частина Піренейського півострова була підвладна арабам, яких звали там маврами. У цей період був звичай хрестити переможених чи обертати в мусульманство (цей мотив є в “Пісні про Роланда”).

Невідомо, хто написав “Пісню про Роланда”. Останній рядок перекладають так: ”Тут закінчується повість, яку розказує Турольдус”, або “Тут закінчується поема, бо Турольдус слабне (не має більше сили продовжувати)”. Хто такий Турольдус? Автор поеми, переписувач рукопису чи мандрівний співак, лицар? Невідомо. Були намагання ідентифікувати його з різними ченцями, що мали те саме ім’я, але всякі здогади щодо нього були неуспішні. А може, це був середньовічний редактор, що надав остаточну форму поемі, збираючи разом твори кількох авторів? Деякі учені твердять, що різні епізоди, представлені в “Пісні про Роланда”, наприклад, епізод з Баліганом, не належить до оригіналу, а були додані опісля.

Автор “Слова” має свій голос і свою лінію поведінки. Він, як людина свічена і близька до правлячих кіл Києва, мусів бути докладно проінформований про половців і проблеми, які їхня загроза витворювала для України-Русі. Автор поеми поважає Бояна, цитує його, однак вирішує політичні проблеми XII ст. самостійно. Якщо Боян представляє період “старого времени” – добу становлення отчин, то автор “Слова” живе в добу формування нової України-Русі (без колоній) в постімперський період “сего времени”. Між ними немає суперечностей, оскільки кожен із цих періодів був поступальним в історії Русі. С.А. Андріянов, намагаючись встановити місце походження автора “Слова”, дійшов до висновку, що він походив із Чернігівщини, яка у XII ст. підтримувала “жваві зв’язки” з володимирським краєм.(2,53)

Яценко Б. на противагу Калинець І. намагається захистити авторське право українського народу на “Слово о полку Ігоревім” – героїчний епос України-Русі XII ст.

Згадки про Русь і русичів вкраплені і в французький героїчний епос та в лицарський роман XI-XIV ст. За підрахунками Е.Ланглуа, Русь згадується в 28 французьких *chansons de geste* близько 70 разів, у тому числі кілька разів у різних списках уславленої “Пісні про Роланда”. (6,576-577)

Похід князя Ігоря на половців відбувся у 1185 році, події “Пісні” відбулися у 778 році. Автори цих поем фактично були сучасниками тих історичних подій, які надихнули їх увінчати події у своїх знаменитих творах. Основна частина змісту їх творів вмістилася у рамки історичної дійсності чи правдоподібності.

Зважаючи на різні припущення про авторів цих поем, з впевненістю можна стверджувати, що вони були освіченими людьми, близько пов’язаними з княжими дворами своїх країн, добре розумілися на державних справах. До того ж, крім знання географії та історії своїх країн, обидва поети добре розумілися на військовому ремеслі, що у свою чергу підказує, що вони у якомусь періоді свого життя або самі були воїнами, або мали якесь інше безпосереднє відношення до військових справ. Цю тезу підтверджує військова точка зору, яка домінує в обох поемах. Адже тільки особи, які належали до військово-лицарської верстви суспільства, могли мати такі знання з різних ділянок військового ремесла. Ось приклади військових подвигів їхніх королів чи князів:

*Осмомисле Ярославє,
княже в галицькаїй околі.
Гордо сів ти на престолі –
злотокованім престолі. (4,201)
Ти підпер угорські гори
скрізь залізними полками,
королеві путь заставив,
Дунаєві замкнув брами.
.....
Буй-Романє і Мстиславє.
.....
бо залізні в вас попруги,
під шоломами латина,
від яких земля тряслася
і вся ханова країна.
А литовці і половці,*

*деремела і ятваги,
списи кинувши, склонили
голови під мечі нагі. (4,202)*

Що стосується «Пісні», то більша частина поеми описує цілий ряд військових дій проти маврів:

*Між тим кривавий бій лютує далі,
З обох сторін падуть важкі удари,
Один ударить, другий відіб'ється.
А що там списів зломаних, у крові,
Що прапорів і хоругвів подертих,
Що франків в цвіті сил пожило смерти. (3,43)*

Поет «Слова» виявився добрим знавцем військового мистецтва. Половці заманили князя Ігоря і його дружину в пастку, дозволивши йому перемогти малу частину їхнього війська і взяти здобич, щоб уночі цілковито оточити дружину князя Ігоря. В результаті такого повороту подій, військово спритного половецького маневру, княжі війська зазнали рішучої поразки після довгого бою.

У «Пісні» ар'єргард війська франків під проводом небожа і улюбленця Карла Роланда героїчно відбиває напад маврів-мусульман і гине в ім'я «солодкої Франції» та християнства. Головний винуватець загибелі війська і самого Роланда – зрадник, його вітчим Ганелон.

Автор «Слова» був також добрим знавцем озброєння княжих військ. Бо хто інший міг би так акуратно прокоментувати такі деталі, що українські князі виряджали свої дружини теж і «латинськими шоломами» чи польськими списами:

*Інгваре і Всеволоде,
й ви, всі три сини Мстислава,
що за вами шестикрильці,
.....
А що ж ваші ляські списи,
а щити, шоломи й луки? (4,203)*

Подібне знання військового спорядження і його вживання можна знайти і в «Пісні»:

*Рядами йде погане кінне військо,
Йде панцирне збитими рядами.
В шоломах щільних; ясний меч при боці,
На шиї щит, а списи впоготові. (3,22)*

Справжній героїзм і самовідданість проявляє в бою Роланд. Він завжди там, де більша небезпека:

*Вдаряє списом, поки служить спис,
Аж і зломивсь з п'ятнадцятим ударом.
Тоді хватив за меч, за Дуранделя. (3,40)*

У бою мечі використовували як сокири, щоб рубати ворога, їм давали імена. Автор дає опис розтятого навпіл ворога і його коня. Такі деталі битви міг знати лише воїн.

Хоча ці приклади не вичерпують військового матеріалу в наших поемах, можна стверджувати, що не лише автор «Слова» міг таки бути поетом-воїном (на що вказують Дубенський, Бутков, Максимович та інші), але й автор «Пісні».

Крім названої очевидної військової перспективи, постає також питання про так званий характер цих поем.

На цьому місці варто зробити стислий екскурс у суспільно-історичне докільля України і Франції тих часів. Важливо пам'ятати, що для обох країн найбільшим злом у протистоянні ворогові було те, що їм бракувало єдності між князями чи королями. Вони часто жертвували добром цілого краю в ім'я своїх вузьких інтересів, створюючи союзи навіть з ворогом проти власних братніх князівств. Це, у свою чергу, обезсилювало і деморалізувало народ у боротьбі проти наїздників, особливо в Русі, яка мусіла нести головний тягар ударів войовничих кочовиків з Азії.

Етнічна консолідація майбутніх французів, а також перший етап феодалізації Франції припадає на епоху правління Каролінгів (VIII-IX ст.). У «Пісні про Роланда» йдеться про Каролінгську державу і Карла Великого, а також про загальну ситуацію в середньовічній Європі, де формувалися держави, точилися війни, активно

поширювалося християнство у боротьбі з дохристиянськими космологічними уявленнями та з іншою новою світовою релігією – ісламом. Про значущість цієї проблеми в суспільному житті середньовічної Європи та в стосунках між державами свідчать хрестові походи, напередодні яких і створено “Пісню про Роланда”.

Треба враховувати психологію ворога, з яким доводилось воювати русичам і франкам. Русичі чинили опір кочовим народам з нижчою цивілізацією та випробуваням нахилом до нищення. Натомість Франція мала справу з осілим ворогом з певним розвитком цивілізації.

У “Слові” знаходимо приклад безжалісної боротьби на життя і смерть з половцями:

*Чорна земля заорана –
копитами була зрита,
кістьми була засіяна,
кровію була полита.
Тугою зійшли ті кості
понад Руською землею... (4,196)*

У “Пісні” відображена жорстока боротьба з маврами:

*Отам побачили б ви людську муку,
Там ранних в крові бачили би і трупів!
Ниць-горілиць лежало все на купі,
Невірні вже й остоятись не в силі. (3,50)*

Треба сказати, що такі епічні твори, як “Слово” і “Пісня”, з огляду на свою популярність, служили теж середником передачі історичної інформації збереження історичної пам’яті народу. Вони виконували цю важливу суспільну роль у добі, коли живе слово (пісня, розповідь, переказ, легенда тощо) було безконкурентним. До того ж, ці твори виконували не лише певну дидактичну функцію, а й розважальну. Тому автори у цих творах як усних формах мистецтва, завжди зверталися до своєї аудиторії через кличну форму. У “Слові” читаємо:

*А якби нам по-старому
заспівати пісню, браття,*

*про Ігоря, його військо,
про воєнне їх завзяття! (4, 190)*

А в “Пісні”:

*Пани барони, йдіть ви до Карла;
Він табором стоїть в Кордові-місті.*

Щодо наближення обох поем до історичних фактів, то слід сказати, що “Слово” є плодом помірної уяви, поєднаної із природньою настановою до світу, що є притаманне українському світогляду. У “Пісні” є більше фантастичного, ймовірного поряд з реальністю.

Основними спільними мотивами у “Слові” і “Пісні” є глибоке почуття національності та патріотизму. Хоч, очевидно, цей мотив виражений з певною відмінністю в кожній поемі, він, безперечно, походить із любові до своєї “малої” батьківщини.

Національна ідея і поняття патріотизму у “Слові” чітко виражені. Крізь свою любов до цілої нації поет піднявся над всякі феодальні поділи на вершини благородних почуттів єдності України-Русі, засуджує чвари і страждає через поразку і смерть часто нерозважливих її синів:

*Тут барти і розлучились –
аж на березі Каяли!*

Тут вино криваве вийшло.

Русичі тут пир скінчили;

сватів своїх попоївши,

буйні голови зложили

.....

А князям не в гадці стати

на спільного супостата.

“Се моє, а то моє же”, -

став мовити брат до брата.

Про мале казав: “велике”!

Брат на брата кув крамоли.

*А погані йшли побідно
в Руську землю, як ніколи. (4,197)*

Трагічною є постать Великого князя Київського Святослава, який глибоко стурбований долею батьківщини, печально прорік “злоте слово зі сльозами”:

Ігоре і Всеволоде!

.....

*І така ж мій срібний волос
через вас постигла справа?*

.....

Але ви собі сказали:

самі піднімаймо труди!

*Перед нами – слава наша,
і за нами наша буде! (4,200)*

Грізним й сповненим національних почуттів і патріотизму є заклик до єдності і реваншу проти ворога.

У “Пісні” віддзеркалені найблагородніші риси народу, що вшанував Роланда як національного героя: проста побратимська любов, яка додає відваги, непохитна відданість, щирість, вірність своєму володареві і т.д.

Мотив помсти ворогу держави, як і мотив боротьби з ним, поєднується з мотивом захисту і поширення християнства.

Проте ідея християнства проявляється в поєднанні з національною ідеєю до такої міри, що стає національною релігією. Національна суть героїв, пов’язана з національною батьківщиною, проявляла певні універсальні європейські риси.

Ці твердження легко проілюструвати у самих поемах. У “Слові” поет говорить, що

Русичі тут пир скінчили;

.....

Полягли за Руську землю. (4,197)

Руська земля є головним героєм поеми. Саме з нею нерозривно пов’язані ім’я і діяльність Ігоря Святославовича, організатора й керівника походу 1185 року. Ігор

веде свої хоробрі полки на землю Половецьку за землю Руську, коли побачив, що вітчизні звістує страшну небезпеку сонячне затемнення і зрозумів неминучість походу. І князь Святослав, грізний Великий Київський, тричі закликає виступити “за землю Руську, за рани Ігореві”. Автор “Слова” підводить до думки, що Руській землі без Ігоря, як тілові без голови, і, нарешті, апофеоз поеми: сонце, звільнене завдяки жертві сіверян від темряви, засяяло в небі, коли Ігор з’явився в Руській землі і приходить до святої ікони Богородиці Пирогощої – символу державності України-Русі, щоб одержати благословення й виконати обов’язки руського вождя. Богородиця Пирогоща була покровителькою Києва і по аналогії – покровителькою усієї України-Русі. До того ж, Київ у тих часах був “стольним городом” України, отже і символом єдності її земель і народу. Таким чином, князі і “хоробрі русичі” полягли в бою як “за землю Руську”, так і за її християнську віру:

Слава нині Ігореві

.....

всім князям і їх дружині!

Нехай живуть, поборюють

всі полки поганські

за народи християнські

й землі християнські. (4,209)

Цей основний національно-християнський мотив є також провідним і в “Пісні”. У запалі бою маври взивають до Магомета, а франки до Бога. При цьому варто вказати на ще одну паралель між світосприйняттям французів і українців. Турпін, архієпископ, приймає участь у бою нарівні з іншими і ще до того відпускає гріхи пораненим і вбитим:

Спасення ради я вас розрішу

Хто вмере, блеженним мучеником буде,

У рай піде, в раю вінець здобуде (3,35)

Це нагадує нам так близьке українським лицарським традиціям християнське поняття: “Ніхто не спроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів життя віддає” (Йоан 15, 13).

Ці духовні паралелі між українським і французьким народами у боротьбі за їх національне виживання і християнську віру, мабуть ніде так експресивно не виявлено як у цих двох творах на світанку національних літератур України і Франції.

Не менш важливим є мотив людського спілкування, який сплітається з героїкою поем. В обох поемах це поєднання виражених почуттів має особливу вагу. У “Слові” відчувається благородство і глибока людяність у спілкуванні героїв:

Буй-тур Всеволод говорить:

*“Ігорю, єдиний брате,
світе світлий мій, - ми оба*

Святославові синове! (4,192)

Не зі страху до бою чи смерті завертає свою дружину Ігор, але тому, щоб брата рятувати:

Що ж це мені шумить, дзвонить

досвіта перед зорею?

Завертає полку Ігор;

жаль бо йому брата свого. (4,196)

Подібну дружбу в бою бачимо і в “Пісні”:

Хто бачив би Роланда й Олівера,

Як тjali і сікли вони мечами,

Як списом теж вдаряв архієпископ! (3,51)

“Золоте слово” князя Святослава (яке ми цитували раніше) не є лише докором за неслухняність й молодечу буйність, але теж може послужити прикладом родинної любові, співчуття і туги за своїми молодими князями.

Гірко оплакував Карл Роланда, Олівера й інших, що загинули за “любу Францію”:

Карло, що паном був йому і батьком,

Як тут йому не плакати-зітхати! (3,72)

Шляхетністю вирізняється сімейне спілкування між чоловіком і жінкою, яке побудоване на любові і взаємній пошані. Плач Ярославни у “Слові” є власне таким глибоким почуттям до свого чоловіка:

*Я зозулькою полину,
по Дунаю полечу я,
мій рукав, рукав бобровий
у Каялі омочу я;
омочу його в Каялі,
втру князеві мому рани,
втру кривавії на тілі,
що від жару й вітру в'яне!*

.....
*Ой, ти, Дніпре-Славутичу!
Прилелій же, господине,
прилелій до мене ладо,
моє ладо і кохання,
щоб я сльоз моїх не слала
аж на море на заранні! (4,205-206)*

Поруч із зображенням жінки-дружини виринає в літературі настільки ж трагічна постать української матері. Матері впродовж століть нашої історії, починаючи від Анни Ярославни, матері князя Ростислава і красної Глібівни, переживають відхід своїх синів на війну. А самі залишаються, щоб очікувати їхнього повернення або оплакувати їхню смерть.

У “Пісні” побутові чи інтимні теми навіть не згадуються. Лише наприкінці поеми з’являється згорьована наречена Роланда Альда і питає Карла про нього. Тут уперше згадується тема кохання та вірності, хоч вона й не розвивається далі. Смерть Роланда для Альди – це кінець і її життя. Карл, намагаючись втішити її, обіцяє їй руку сина, але її не приваблює навіть перспектива стати королівною.

*Не дай се Бог, ні ангели тепер,
Щоб я жила, коли Роланд помер! (3,110)*

Після цих слів Альда поблідла і впала нежива.

Ще один жіночий образ у “Пісні” – Брамімонда – дружина Марсіля. Вона справляє велике враження душевною стійкістю та вірністю серця, коли ридає над загиблим чоловіком.

Міфологічне мислення давніх поколінь творців епосу виявилось у значній ролі міфічних образів і ситуацій у древньому епосі. Боги брали активну участь у людських справах. У пізніші часи, зокрема, в “Пісні про Роланда” перемога досягається лише завдяки особистим здібностям та діям героїв, а не втручанням чарівних сил. Це не виключає християнських вірувань у допомогу Бога в добрих справах. Бог зупиняє сонце на прохання Карла, але люди самі творять свою історію і відповідають за свої вчинки, позицію.

Характерна риса героїчного епосу – бурхлива емоційна реакція природи на події, що відбуваються між людьми. Така особливість притаманна багатьом епічним творам часів Зрілого Середньовіччя, зокрема “Слову про похід Ігоря Святославича”:

Темно третього дня стало:

се два сонця враз притьмились –

багряні стовпи погасли,

два місяці тьмою вкрились.

На Каялі тьма настала:

в Руський край половці вдерлись. (4?199-200)

Ми бачимо, як реагує природа на половецьку навалу, на горе в руському краю.

У “Пісні” в критичний момент, коли військо Роланда потерпало від навали маврів, природа наче виявляє найвищу схвильованість і розпач. Картина того, “що сталося у франкській стороні”, нагадує Біблійний опис природи під час розп’яття Христа:

...за громом грім гогоче,

І град паде, і вихор-буря вис,

А блискавки мигочуть і огні

Падуть раз в раз на жовнірів страшні. (3,76)

Ми вже раніше згадували про притаманний зв'язок “Слова” і “Пісні” з історичною дійсністю і на помірність тону у цих творах. Необхідно відзначити ще деякі спільні для обох поем стилістичні риси.

Спільною рисою є ілюзія руху, майстерно досягнута поетами через техніку швидкого “одна за одною” перерахування географічних назв. У “Слові” цей ефект ще більше посилений низкою дієслів раптового руху, порівнянь і зображень. Це спричиняє враження почуття руху з кінематографічною швидкістю:

*Всеслав . . . . .
в город Київ скочив живо.
Коп'єм золотого престола
доторкнувся там на диво.
Потім знову з Білгороду
вже в опівнічній годині
скочив дальше звіром лютим,
повісившись на мгли синій.
І подзвонив рано-вранці
стрикусами-таранами,
і створив Новгороду
непреоборимі брами. (4,204)*

У “Пісні” ефект швидкого руху (хоч набагато “спокійнішого”) поет досягає подібною технікою, хоч не на такому витонченому рівні, як у наведеному прикладі зі “Слова”:

*Пішли невірні в розтіч. Франки гнали,
Аж саме в Вал-Тенебре їх допали.
А відси гнали їх до Сарагоси,
Вбиваючи ударами важкими;
Замкнувши потім всі стежки й проходи,
Зігнали разом всіх над Ебра води. (3,74)*

Рух у просторі є невіддільним від руху в часі. Це можна найкраще побачити в останньому рядку опису втечі Ігоря з половецького полону на тлі ефекту руху у

просторі у решті цього уривка поеми. (Тут “сніданок”, “обід” і “вечеря” вказують теж на ранок, полудне і вечір – тобто на біг часу). Те саме відноситься і до “Пісні”.

У даному творі дійова особа поглиблює свій драматичний профіль, якщо її участь у якійсь події, хоч неминуча, але витворює враження збігу обставин. Таку стилістичну новизну можна досягнути, розвиваючи сюжетну лінію, тобто, переходячи від однієї дії зі своїми дійовими особами до іншої із своїми, але без жодних натяків на проміжні події, які призвели від однієї ситуації до іншої. А заповнити ці дійові прогалини є вже справою читацької аудиторії поета. І власне цей вид переходу від однієї ситуації до іншої постійно вживають автори “Слова” і “Пісні”, поступово підвищуючи зацікавлення аудиторії через постійне впровадження у сюжетну лінію чого непередбаченого.

Далі сподівання і емоції аудиторії маніпулюються поетами у позитивному і негативному планах. У позитивному, якщо передбачаємо, що станеться щось бажане; у негативному, якщо щось погане. У “Слові” і “Пісні” наші сподівання керовані у бажаному авторами напрямі частими добрими або недобрими віщуваннями, які нам підказують, яким шляхом розгорнуться події. В загальному, у “Слові” сподівання є негативними від самого початку, тому що:

*Тоді Ігор власне
подививсь на світле сонце,
подивився і побачив,
що воно над військом гасне. (4,191)*

.....
*А на другий день над раном
зорі б'ють кривавим світом. (4,194)*

У “Пісні” автор віщує устами Турпіна: “На горе ти вродивсь!” (3,67) (це про Роланда).

Але явища, які мають найбільший вплив на наші сподівання, це сни князя Святослава і Карла. Вони кидають віщу тінь або світло на долю героїв цих поем. Обидва герої снять. Карл заснув, а Бог послав до нього Архангела Гавриїла, щоб оберігав володаря у сні і показав, що з ним буде далі:

*І бачить він: за громом грім гогоче,
І град паде, і вихор-буря виє,
А блискавки мигочуть і огні
Падуть раз в раз на жовнірів страшні.*

.....

Велике горе лицарів спіткало. (3,76)

Ось що сниться нещасному князеві Святославу:

В Києві, на горах, - каже, -

десь на ложі тисовому

з вечора мене вдягали

у чорную паполону.

І синєє вино з трудом

черпали мені з посуду

й, пестячи, жемчуг великий

сипали мені на груди

з пустих тулів половецьких.

.....

Всю ніч з вечора до рана

билось бісове вороннє,

грали, кракали без вину

під Пліснеськом на болоті.

І взяли Кисаню-дебру

й понесли над синє море... (4,199)

Як було уже сказано, названі стилістичні засоби підносять на вищий рівень драматичні особливості поем.

Україна з її "Словом" і Франція з її "Піснею" мають деякі переваги над іншими націями, адже це є такий рід поезії, який має найбільший і безпосередній вплив на національні почуття і характер даного народу. "Слово про похід Ігоря" і "Пісня про Роланда" мають далеко більшу вартість для даних націй, ніж ціла бібліотека таких творів, які є виключно продуктом уяви, але без жодного національного змісту.

Характерною спільною їх рисою є те, що в кожному з них найяскравіше зображено особливості певного етапу світової культури. Кожен із таких творів ідейно-естетично пов'язаний із багатьма іншими, уособлюючи найхарактерніші риси цілих епох. Тільки послідовне їх вивчення може дати уявлення не лише про окремі зразки геніальних творінь, але й про особливості розвою світової культури.

Література

1. Калинець І. Студії над “Словом о полку Ігоревім”. – Львів, 1999.
2. Перетц В. Слово о полку Ігоревім. – К., 1926. – С.53.
3. Щурат В. Пісня про Роланда. – Львів, 1918. – 122с.
4. Щурат В. Слово про похід Ігоря Святославича // “Слово о полку Ігоревім” в українських художніх перекладах і переспівах ХІХ – ХХ ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1953. – С.190-209.
5. Яценко Б. Деміфологізація чи дегероїзація? /”Слово о полку Ігоревім” в оцінці Ірини Калинець/. // Слово і час. – 2001. - №5. – С.62-68.
6. Langlois E. Fables des noms propres... dans les chansons de geste. – Paris, 1911. – С.576-577.